

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-8-120-8>

УДК 811.111'37

Сапожник І.В., Сурадейкіна Т.В.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВІДТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДІ СЕРІАЛУ «ТИ»

Анотація. Статтю присвячено дослідженню перекладацьких трансформацій у процесі відтворення фразеологічних одиниць у перекладі серіалу «Ти». Сьогодні переклад англomовних серіалів, особливо від Netflix, набуває все більшої популярності. Серіал – це аудіовізуальний твір, що складається з багатьох частин. Однією з головних особливостей перекладу серіалів є те, що текст перекладу може трансформуватися під впливом особливостей мови перекладу. У процесі відтворення фразеологічних одиниць в аналізованому серіалі спостерігається значна кількість перекладацьких трансформацій, але головним прийомом виступає компенсація (33%) і граматична заміна частин мови (11%). 56% перекладу фразеологічних одиниць передано різноманітними замінами, по 5% становлять опущення і додавання і лише 4% – перестановка. П'яту частину фразеологізмів (21%) перекладено за допомогою повних еквівалентів, 8% не перекладено, в 1% вжито неправильний переклад.

Ключові слова: фразеологізми, переклад, перекладацькі трансформації, серіал «Ти», Netflix.

Sapozhnyk Iryna, Surodeikina Tetiana

Chernivtsi Yurii Fedkovych National University

LEXICAL TRANSFORMATIONS IN THE PROCESS OF RENDERING PHRASEOLOGICAL UNITS IN THE TRANSLATION OF A SERIES "YOU"

Summary. The topicality of the given article is determined by an active scientific interest in the linguistic issues of audio-lingual translation investigation and rendering of phraseological units in films and serials, the problem being dramatically raised by a current geopolitical situation in the world and legislative acts being adopted in the country concerning a compulsory Ukrainian translation of broadcast media product. The novelty of our research lies in the fact that an attempt to analyze peculiarities of rendering phraseological units in a popular Netflix drama series You (2018) has been carried out for the first time. The task of the given article is to analyze translation transformations used in the process of rendering phraseological units in audio-visual translation of the You series. The data of our investigation comprises 83 phraseological units selected from the 10 episodes of Season 1 Netflix series You translated in Ukrainian by Otakoi Studio. The results achieved in the result of quantitative and comparative analyses allow us to conclude that in the course of rendering phraseological units in the You series, various translation transformations have been employed. The major one is compensation that comprises about a third of all the examples, and grammatical transposition is responsible for a mere 11%. Comparing the obtained results regarding the 4 key types of transformations, we have found out that 56% of them are represented by different changes in both form and structure, 28% is connected with omission, 5% each is in charge of addition and omission, and restructuring accounts for only 4% of all the investigated cases of translation transformations. The fifth part (21%) of phraseological units is rendered with the help of their full equivalents, 8% of the material has not been translated at all, and 1% accounts for an inadequate translation. Such a translator's choice may be explained by a desire to produce the same effect by the translation as is meant by the original product. Moreover, the translator's choice is affected by both linguistic (language type) and extralinguistic factors such as timing and other limitations.

Keywords: phraseological units, translation, translation transformations, serial YOU, Netflix.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день переклад англomовних серіалів, особливо від стрімінгової платформи Netflix, набуває все більшої популярності у зв'язку із встановленням обов'язкових законодавчих квот на трансляцію медіаконтенту українською мовою. Актуальним це питання постало у зв'язку з геополітичною ситуацією в Україні та світі. Зазначимо також, що сучасна фразеологія є продуктом тривалої історичної генези, і, функціонуючи в кінодискурсі, фразеологічні одиниці виступають виразними представниками національної самобутності. Науковці активно досліджують особливості перекладу аудіовізуальних продуктів, оскільки дубльований та закадровий переклад українською мовою виник порівняно нещодавно і поступово набирає популярності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед провідних зарубіжних науковців, які за-

ймаються питаннями аудіовізуального перекладу, слід зазначити А. Сербан (2012) [10], Х. Діаз Синтаса (2009) [9] та ін. Серед вітчизняних науковців, які присвятили свої роботи вивченню поняття «кінодискурс», можна назвати Т. Крисанову (2014) [2].

Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу досліджував А.П. Мельник (2015) [4], С.В. Радецька вивчала переваги та недоліки субтитрування як виду аудіовізуального перекладу (2016) [6], аудіо-візуальному перекладу емотивно-оцінної лексики в серіалі «Бріджертони» присвячена стаття І.М. Микитюк та А.І. Атітян (2021) [5], А.В. Головня, Л.О. Гастинщикова й А.В. Щербина досліджували соціо-культурний аспект перекладу кінодискурсу на матеріалі серіалу «Ферзневий гамбіт» також на платформі Netflix (2022) [1].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз особливостей від-

творення фразеологічних одиниць на матеріалі україномовного перекладу популярного американського серіалу від Netflix «Ти» ще не проводився, в чому вбачаємо новизну нашого дослідження.

Метою роботи є аналіз особливостей перекладу фразеологізмів у процесі аудіовізуального перекладу першого сезону серіалу «Ти».

Виклад основного матеріалу дослідження. Серіал – це аудіовізуальний твір, що складається з багатьох частин (епізодів, серій), об'єднаних спільною темою. Розглянемо основні характеристики англomовного серіалу від Netflix «Ти» (2018).

Серіал «Ти» (You) – це оригінальний кримінально-мелодраматичний трилер з елементами чорної комедії про маніакальну пристрасть головного героя – тихого, вихованого, врівноваженого та сором'язливого менеджера книжкового магазину Джо Голдберга, який виріс серед книжок і майже не має друзів, однак, це його цілком влаштовує. Але одного дня, коли до книжкової крамниці приходить Гвіневра Бек, яка хоче стати письменницею, його життя кардинально змінюється. Джо пристрасно закохується і робиться одержимим. Він таємно переслідує дівчину, ладен на будь-який вчинок, навіть вбивства. Серіал «Ти» доступний до перегляду онлайн українською, мовою оригіналу та з українськими субтитрами. Багатоюлосий закадровий переклад виконано студіями Otakoi Studio, Baibakootv.

Варто відмітити, що труднощі перекладу англomовних фразеологізмів засобами української мови зумовлені не лише різницею в аналітичній та синтетичній будові англійської та української мов, але й образністю та національно-культурною специфікою.

Однією з головних особливостей перекладу серіалів є те, що текст перекладу може трансформуватися під впливом особливостей мови перекладу.

Проаналізуємо перекладацькі трансформації, застосовані у процесі аудіовізуального перекладу фразеологізмів у серіалі «Ти» для досягнення їх адекватного відтворення.

У статті І. Микитюк та А. Атітян знаходимо наступну класифікацію трансформацій: «1) перестановки: зміна порядку розташування компонентів складного речення, а також зміна місця слів і словосполучень; 2) заміни: компенсація, синтаксичні заміни в структурі складного речення, заміна частин мови, компонентів речення та словоформи, заміна причини на наслідок (і навпаки), конкретизація, генералізація, членування і об'єднання речень, антонімічний переклад; 3) опущення; 4) додавання [5, с. 73]. Науковці також зазначають, що згадані вище перекладацькі трансформації як правило комбінуються.

Розглянемо їх у процесі аудіовізуального перекладу 83 фразеологічних одиниць, вибраних нами зі скриптів першого сезону серіалу «Ти», детальніше.

Перестановка. Перекладач може змінювати порядок слів, цілих речень або їхніх частин у тексті. Нами було виявлено 3 випадки перестановки порядку слів, наприклад:

«You look perfect in a potato sack» [7]. «Ти будеш красива навіть у мішку з-під картоплі» [11].

«All for one and one for all» [7]. «Один за всіх і всі за одного» [11].

Додамо також, що явище перестановки поєднується у першому реченні із граматичною заміною часу з теперішнього на майбутній (*look perfect* – *будеш красива*), а також додаванням таких слів як «навіть» і «з-під».

Наступний приклад застосування трансформації можемо пояснити більш звичним для нас звучанням і порядком слів у цій сталій фразі (в оригіналі гасло), відомій нам з роману О. Дюма про трьох мушкетерів.

Заміни бувають граматичними (зміна форми слова, частини мови, членів і типів речення), лексичними (конкретизація, генералізація, розширення і звуження значення), антонімічний переклад і компенсація. Наведемо їх приклади нижче.

Граматичні заміни. Нами виявлено 1 заміна форми слова і 8 замін частин мови, наприклад:

«I doesn't take brains to be a criminal» [7]. «Щоб бути злочинцем мозок не потрібен» [11].

«It was too good to be true» [7]. «Так чудово не буває» [11].

«A perfect fit» [7]. «Ідеально підходить» [11].

З першого прикладу вище ми бачимо, що частина фразеологізму в формі множини була замінена перекладачем на відповідну форму однини: *brains* – *мозок* Також, можемо додатково спостерігати таку трансформацію, як перестановка частин речення (в нас – фразеологізму): *doesn't take brains* – *мозок не потрібен*.

Наступний приклад демонструє заміну англійського прикметника «good» на український прислівник «чудово», також поєднуючись із ще однією трансформацією – антонімічним перекладом: *to be true* – *не буває*.

Третій приклад показує заміну іменника *fit* на дієслово *підходить*.

Таким чином ми виявили, що для аудіовізуального перекладу фразеологізмів в серіалі «Ти» є більш характерними граматичні заміни частин мови.

Лексичні заміни полягають у заміні лексичних одиниць вихідної мови лексичними одиницями мови перекладу, які не є їхніми словниковими еквівалентами. Розрізняють конкретизацію, генералізацію, розширення та звуження змісту» [3, с. 109].

Явище *розширення* є мало характерним для перекладу фразеологізмів у серіалі «Ти», оскільки налічує всього 1 приклад:

«Eye to eye» [7]. «Обличчя до обличчя» [11].

Теоретично перекладач міг би використати буквальний еквівалент «з ока на око», але з невідомих причин замінив *око* на більш широке поняття – *обличчя*, адже *око* є його частиною.

Порівняно частотною лексичною заміною виявилася *генералізація*, її вжито 5 разів, наприклад: «Disappeared into thin air» [7]. «Він зник, не розумію чому» [11].

Так, в оригіналі цей фразеологізм має значення «раптово, безслідно зникнути». У перекладі це поняття передано загальною лексеєю «зник» без збереження значення раптовості, для збереження таймінгу додано вираз «не розумію чому», тобто знову спостерігаємо поєднання декількох трансформацій в одному реченні.

У наступному прикладі *witch hunt* за визначенням словника *Collins Dictionary* має наступне значення: «A witch-hunt is an attempt to find

and punish a particular group of people who are being blamed for something, often simply because of their opinions and not because they have actually done anything wrong» [8], однак перекладач обрав загальне поняття – *шукати*, знову поєднавши його з антонімічним перекладом «*ніхто не шукає*».

«Where is the *witch hunt* for the guy?» [7]. «Чому *ніхто не шукає хлопця*» [11].

Звуження та конкретизацію значення фразеологізмів або їхніх компонентів не виявлено.

Антонімічний переклад полягає у трансформації стверджувальної конструкції в заперечну або навпаки. Такі заміни виявилися нечастотними і склали всього 2 випадки, вже наведені вище.

Компенсація застосовується, коли елементи тексту оригіналу не мають еквівалентів у мові перекладу. Цей прийом виявився найчастотнішим у досліджуваному перекладі і складає 24 випадки. Наведемо декілька прикладів:

«My patience is wearing thin» [7]. «Мое терпіння *скінчується*» [11].

«But change is a fool's pipe dream» [7]. «Мрії ти про зміни – *марна справа*» [6].

«Get out of woods» [7]. «*Прийми до тям*» [11].

«You blow my away» [7]. «*Я в захваті*» [11].

З наведених прикладів бачимо, що компенсація є важливим і частовживаним перекладацьким засобом для передачі значення тих фразеологізмів, які не мають усталених еквівалентів в українській мові.

Додавання виявилось не досить поширеним явищем у перекладі фразеологічних одиниць у серіалі «Ти» і налічує 4 приклади, деякі з яких уже були наведені вище.

«No way» [7]. «*Боже, не може бути*» [11].

«When she fell in love» [7]. «*Коли закохалася в нього*» [11].

Опущення – пропуск надлишкових слів для уникнення явищ, не характерних для мови перекладу. Цей прийом виявився так само маловживаним, яке і додавання, оскільки також налічує 4 приклади. Розглянемо їх.

«Whoever this girl is, she's still got her claws in him» [7]. «*Ким би вона не була, її кігті досі в ньому*» [11].

У цьому прикладі бачимо застосування *опущення* ('s got), *генералізації* (girl – вона), *перестановки слів* (still) і *граматичну заміну* часової форми (is – була) з метою трансформування репліки у більш природну для українського глядача.

Також відмітимо, що в процесі аналізу перекладу серіалу «Ти» ми виявили, що 6 фразеологізмів не були перекладені зовсім і випущені з тексту перекладу, наприклад: *something in the air tonight, easier said than done, cat has claws, etc.*

15 фразеологічних одиниць було перекладено без застосування будь-яких перекладацьких трансформацій, із використанням їхнього повного еквіваленту в українській мові, наприклад:

It's the old story – це стара історія

Once the dust settles – щойно пил осяде

She broke my heart – вона розбила моє серце.

1 фразеологізм було перекладено неправильно:

«You don't wanna spend you fifth anniversary *going Dutch at Katz's deli*» [7]. «*Ти ж не хочеш святкувати річницю у голландській забігайлівці*» [11].

Загальновідомо, що *go Dutch* означає платити за себе (в ресторані, кафе). У наведеному прикладі спостерігаємо поєднання частини фразеологізму (*Dutch*) і типу закладу харчування (*deli*) з одночасним опущенням його назви/імені власника (*Katz's*) певно через неухважність перекладача.

Узагальнимо отримані результати у рисунку 1 нижче.

Висновки і рекомендації. Результати кількісного і порівняльного аналізів дозволяють нам зробити висновки, що під час перекладу фразеологізмів із серіалу «Ти» використовуються різноманітні трансформації, але головним прийомом виступає компенсація (33%) і граматична заміна частин мови (11%).

Узагальнивши ці дані по чотирьох типах трансформацій, ми бачимо, що майже у половині (56%) прикладів перекладу досліджуваних фразеологізмів вжито різноманітні заміни, по 5% використано додавання і опущення і лише у 4% вжито перестановку. П'яту частину фразеологізмів (21%) перекладено за допомогою повних еквівалентів, 8% не перекладено, в 1% вжито неправильний переклад.

Такий вибір перекладача пояснюється прагненням справити у перекладі ефект, аналогіч-

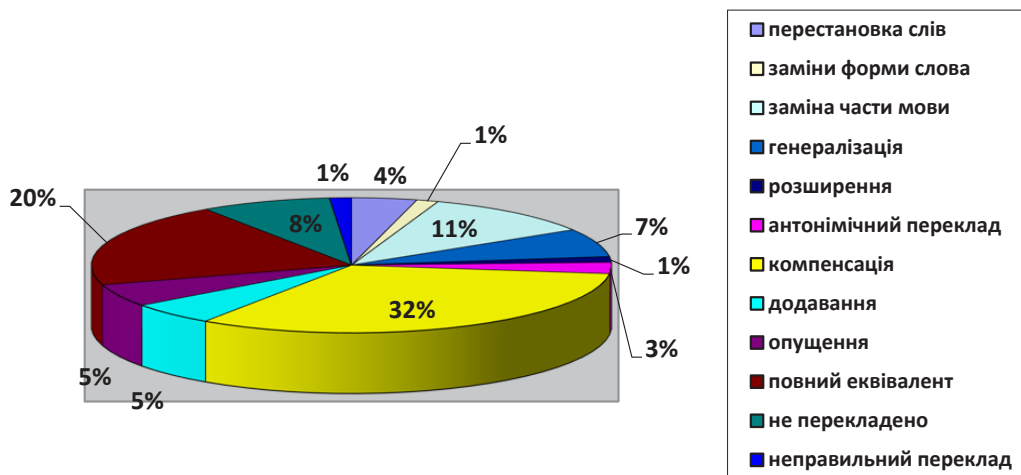

Рис. 1. Результати аналізу перекладацьких трансформацій у процесі перекладу фразеологізмів серіалу «Ти»

Джерело: розроблено авторами

ний тому, що надає оригінальний аудіовізуальний твір. Більш того, на нього впливають лінгвістичні (тип мов) та екстралінгвістичні фактори (таймінг).

Перспективами подальших досліджень може стати вивчення перекладацьких трансформацій у процесі відтворення фразеологізмів на матеріалі іншого аудіовізуального твору.

Список літератури:

1. Головня А.В., Щербина А.В., Гастиншикова Л.О. Переклад кінодискурсу на матеріалі серіалу «Ферзневий гамбіт» на платформі NETFLIX: соціокультурний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика. Перекладознавство*. 2022. Том 33 (72). № 2. Ч. 2. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2/02>
2. Крисанова Т. Основні підходи до розуміння поняття «кінодискурс». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. № 4. С. 98–102.
3. Мамрак А.В. Вступ до теорії перекладу : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
4. Мельник А.П. Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Випуск 58. С. 110–112.
5. Микитюк І., Атітян А. Перекладацькі трансформації у процесі відтворення емоційно-оцінної лексики в аудіовізуальному перекладі серіалу «Бліджертони». *Молодий вчений*. 2021. № 7 (95). С. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-7-95-16>
6. Радецька С.В., Каліщак Т.Т. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*. 2016. № 2. С. 81–84.
7. Berlanti G., Gamble S. You. Warner Bros. Entertainment. 2017. Inc. URL: www.tvsubtitles.net
8. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
9. Diaz-Cintas J. New Trends in Audiovisual Translation. Frankfurt Lodge : Multilingual Matters, 2009. 270 p.
10. Serban A. Audiovisual Translation in Close-Up: Practical and Theoretical Approaches. A. Matamala, J.-M. Lavour. Bern : Peter Lang, 2012. 320 p.
11. UASerials. You. URL: <https://uaseriales.pro/5065-ty.html>

References:

1. Holovnia A.V., Shcherbyna A.V., Hastynshchikova L.O. (2022) Pereklad kinodyskursu na materiali serialu "Ferznevyi hambit" na platformi NETFLIX: sotsiokulturnyi aspekt [Translation of film discourse on the material of the series "The Queen's Gambit" on the platform NETFLIX: socio-cultural aspect]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka. Perekladoznavstvo. – Scientific notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Philology. Journalistics. Translation studies*, vol. 33 (72), no. 2, ch. 2, pp. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2/02>
2. Krysanova T. (2014) Osnovni pidkhody do rozuminnia poniattia "kinodyskurs" [Main approaches to the understanding of the film discourse concept]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoieuropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Movoznavstvo – Scientific studies of East European national university named after Lesia Ukrainka. Philological Sciences. Linguistics*, no. 4, pp. 98–102.
3. Mamrak A.V. (2009) Vstup do teorii perekladu: navchalnyi posibnyk [Introduction to Theory of Translation]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. (in Ukrainian)
4. Melnyk A.P. (2015) Kinopereklad yak osoblyvyi typ audiovizualnoho perekladu [Film translation as a special type of audio-visual translation]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii "Filolohichna" – Scientific notes of National university "Ostroh Academy". Series "Philology"*, vol. 58, pp. 110–112.
5. Mykytiuk I., Atitian A. (2021) Perekladatski transformatsii u protsesi vidtvorennia emotsiino-otsinnoi leksyky v audiovizualnomu perekladi serialu "BridzherTony" [Translation transformations in the process of emotional evaluative vocabulary rendering in audiovisual translation of a drama series "Bridgerton"]. *Molodyi vchennyi – Young Scientist*, no. 7 (95), pp. 72–77. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-7-95-16>
6. Radetska S.V., Kalishchak T.T. (2016) Subtytruvannia yak vyd audiovizualnoho perekladu: perevahy ta nedoliky [Subtitling as a type of audio-visual translation: advantages and disadvantages]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnogo universytetu im. Mykoly Hoholia. Filolohichni nauky – Scientific notes of Nizhyn state university named after Mykola Hohol. Philological sciences*, no. 2, pp. 81–84.
7. Berlanti G., Gamble S. (2017) You. Warner Bros. Entertainment. Inc. Available at: www.tvsubtitles.net
8. Collins Dictionary. Available at: <https://www.collinsdictionary.com>
9. Diaz-Cintas J. (2009) New Trends in Audiovisual Translation. Frankfurt Lodge: Multilingual Matters.
10. Serban A. (2012) Audiovisual Translation in Close-Up: Practical and Theoretical Approaches. A. Matamala, J.-M. Lavour. Bern: Peter Lang.
11. UASerials. You. Available at: <https://uaseriales.pro/5065-ty.html>